

Presenting the model of using hidden learning in order to improve the quality of education and training programs of high school schools

Mehdi Zarei¹, Hasan Gharibi*², Hoshang Jadidi³

Abstract

Introduction: The purpose of this research is to provide a model of using media in guiding hidden learning in order to add quality to educational and educational programs of secondary level. **Research method:** The research method is qualitative and with thematic analysis approach. The statistical population included professors of educational management, managers and teachers of high schools in Kermanshah. Sampling was done in a sufficient number and with a purposeful method based on reaching theoretical saturation (20 people). The research tools included systematic library study and structured exploratory interviews. The validity of the tool was evaluated and confirmed based on the legal and scientific validity of the sample, expert opinion and agreement between the correctors. **Findings:** The results of thematic analysis showed that motivational strategies, development of media literacy of teachers and administrators, staff selection, training, infrastructures and facilities, curriculum, teaching method and planning, including strategies of using media in guiding hidden learning in order to add quality to programs. They are educational and training schools. **Conclusion:** Based on the obtained results, the media has a high capacity in guiding the students' academic, educational and cultural-social activities, and teachers and teaching staff can advance the educational and educational programs of schools by taking advantage of hidden learning and active presence in the media.

Keywords: hidden learning, hidden education, schools, media, model.

1. PhD student in Educational Psychology, Sanandaj Branch, Sanandaj Azad University, Sanandaj, Iran. zareei_m@yahoo.com
2. Assistant professor, Department of psychology, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. (Corresponding author) h.gharibi@uok.ac.ir
3. Assistant Professor of Educational Psychology, Sanandaj Branch, Sanandaj Azad University, Sanandaj, Iran. jadidi_h@yahoo.com

ارائه مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه

مهدی زارعی^۱، حسن غریبی^{۲*} و هوشنگ جدیدی^۳

چکیده

مقدمه: هدف از این پژوهش، ارائه مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد.

روش پژوهش: روش پژوهش از نوع کیفی و با رویکرد تحلیل مضمون می‌باشد. جامعه آماری شامل اساتید مدیریت آموزشی، مدیران و معلمان دبیرستانهای کرمانشاه بود. نمونه‌گیری به تعداد قابل کفایت و با روش هدفمند بر مبنای رسیدن به اشباع نظری انجام شد (۲۰ نفر). ابزار پژوهش شامل مطالعه کتابخانه‌ای نظام‌مند و مصاحبه‌های اکتشافی ساختارمند بود. روایی ابزار بر اساس اعتبار حقوقی و علمی نمونه، نظر خبرگان و توافق بین مصححان ارزیابی و تأیید گردید.

یافته‌ها: نتایج تحلیل مضمون نشان داد که راهبردهای انگیزشی، توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران، کارمندگزی، آموزشی، زیرساخت‌ها و امکانات، برنامه درسی، روش تدریس و برنامه‌ریزی از جمله راهبردهای بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس می‌باشند.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج به دست آمده، رسانه‌ها ظرفیت بالایی در هدایت تحصیلی، تربیتی و فرهنگی-اجتماعی دانش آموزان دارند و معلمان و کادر آموزشی می‌توانند با بهره‌گیری از یادگیری پنهان و حضور فعال در رسانه‌ها برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدارس را پیش ببرند.
کلیدواژه: یادگیری پنهان، آموزش پنهان، مدارس، رسانه‌ها، مدل.

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد سنندج، سنندج، ایران.

zareei_m@yahoo.com

۲. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه کردستان، سنندج، ایران (نویسنده مسئول)

h.gharibi@uok.ac.ir

۳. استادیار روانشناسی تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد سنندج، سنندج، ایران.

jadidi_h@yahoo.com

نظام تعلیم و تربیت رسمی ایران مهم‌ترین و مؤثرترین بازیگر امور سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های آموزشی و تربیتی کشور محسوب می‌شود. نهاد مدرسه در ایران شامل بیش از چهارده و نیم میلیون دانش‌آموز، ۹۵۰ هزار نفر معلم، ۱۰۷ هزار مدرسه و ده‌ها نهاد یا امکانات مرتبط (مثلاً حدود ۶۵ هزار باب کتابخانه در مدارس) است. شواهد گوناگون نیز نشان از آن است که این نظام در صورتی از عهده وظایف و اهداف خود برمی‌آید که از نظر کیفیت اجرایی در وضعیت مطلوبی باشد. در این راستا حرکت به سوی کیفیت‌بخشی و کیفی‌سازی روند اجرا می‌تواند زمینه دستیابی هر چه بیشتر به اهداف را فراهم آورد. در این راستا شابات^۱ و همکاران (۲۰۲۱) اظهار کردند که ارتقاء کیفیت و توسعه مدیریت کیفیت باعث ارتقاء سطح مدیریت و انتقال دانش در برنامه عملیاتی و اجرایی مراکز آموزشی می‌شود؛ و به نظر می‌رسد یکی از عوامل اثرگذار بر توسعه کیفیت آموزشی و ارتقاء انتقال دانش، بهره‌گیری از یادگیری پنهان است. در این راستا اندیشمندانی همچون ایزنر^۲، ژيرو، پیتز^۳ و چاکوبسن^۴ اذعان می‌دارند که مقدار قابل توجهی از یادگیری اساسی فراگیران از طریق پیام‌های پنهان آموخته می‌شود. پیام‌های پنهان به شدت تحت تأثیر زمینه و بستری قرار دارد که فرایند آموزش در آن جریان دارد. افراد و صاحب‌نظران مختلف، تعاریف مختلفی از این نوع برنامه ارائه می‌دهند که با اندک تأملی می‌توان وجه مشترک همه آنها را در وجه قصد نشدگی آن تعاریف کرد. به طوری که گویی یادگیری پنهان همان برنامه ضمنی و یادگیری مستمر فراگیران است که بدون هیچ قصد و هدف قبلی، فراگیران آن را کسب می‌کنند (صادقی و هواس بیگی، ۱۳۹۵). با این حال در زمینه برنامه درسی پنهان دانش‌آموزان و دانشجویان پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که حاکی از واقعی بودن تجارب حاصل از این نوع یادگیری دارد (سریخانی^۵ و همکاران، ۲۰۲۰؛ کاماساک^۶ و همکاران، ۲۰۲۰؛ براسچی^۷ و همکاران، ۲۰۲۰؛ کیلی^۸ و همکاران، ۲۰۲۰؛ کیان^۹ و همکاران، ۲۰۲۰؛ مولیانی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۰)، اما یادگیری پنهان کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. در یادگیری پنهان به علت پنهان بودن فرآیند یادگیری و ناآگاهی فرستنده

1. Shehabat
2. Eisner
3. Pitts
4. Jacobson
5. Sarikhani
6. Kamasak
7. Braschi
8. Kelly
9. Kian
10. Mulyani

یا گیرنده پیام، فرآیندهای گزینش‌گری در هیچ‌یک فعال نشده و فرستنده و ریک رسانه خبری تبدیل شده‌اند و اثرات عمیقی بر وقایع مختلف در دنیای واقعی گذاشته‌اند. شبکه‌های اجتماعی روی زندگی افرادی که در آن‌ها عضو هستند هم بسیار تأثیر گذارند (ضیایی پرور و همکاران، ۱۳۸۹). مزایایی که شبکه‌های اجتماعی دارند و باعث استقبال بسیار زیاد از آن‌ها شده است، شامل این موارد می‌شود: انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات، افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی (هرچند امکان انتشار اطلاعات نادرست زیاد است اما مخاطب می‌تواند اطلاعات را در پایگاه‌های مختلف باهم مقایسه کند و حتی می‌تواند از این طریق قدرت نقد و تحلیل خود را افزایش دهد)، امکان عبور از مرزهای جغرافیایی و آشنایی با افراد و سایر جوامع و فرهنگ‌ها (کاربران می‌توانند از این راه فرهنگ و آداب و رسوم کشور خود را به دیگران معرفی کنند، همچنین سازمان‌ها هم از این طریق می‌توانند دیدگاه خود را منتشر کنند)، شکل‌گیری و تقویت خرد جمعی (خرد جمعی به جریان پویای قوه تفکر کاربران در این محیط‌ها گفته می‌شود که به‌عنوان یک پردازش گزر بزرگ، اطلاعات را پردازش می‌کند (امجد^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). نیروی ذهن و تفکر کاربران شبکه‌های اجتماعی با یکدیگر ترکیب می‌شود و نیروی بزرگ با قدرت پردازش بالا به وجود می‌آورد)، امکان بیان ایده‌ها به‌صورت آزادانه و آشنایی با ایده‌ها، افکار و سلاقی دیگران (امکان ارسال بازخورد و همکاری و همگامی کاربران و مشارکت در بحث‌ها وجود دارد. اعضا به مشارکت و کامنت گذاشتن تشویق می‌شوند. مانع جدی برای تولید محتوا وجود ندارد و برخلاف رسانه‌های سنتی که محتوا را تولید و ارسال می‌کردند، در شبکه‌های اجتماعی امکان گفتگو وجود دارد و جریان ارتباط دوسویه است)، کارکرد تبلیغی و محتوایی، ارتباط مجازی مستمر با دوستان و آشنایان (شبکه‌های اجتماعی موجب گسترده‌تر شدن دامنه ارتباطات شده است. ما می‌توانیم کسانی که از آن‌ها بسیار دور هستیم یا کسانی که مدت زیادی است که ارتباطی با آن‌ها نداشته‌ایم را در این شبکه‌ها پیدا کنیم و ارتباط برقرار کنیم (امجد و همکاران، ۲۰۲۲). از سویی دیگر یکی از عملکردهای مفید شبکه‌های اجتماعی امکان توسعه مشارکت‌های مفید اجتماعی، افزایش سرعت در فرایند آموزش و امکان ترغیب و تشویق افراد به شرکت در فعالیت‌های مفید همچون فعالیت‌های آموزشی در اوقات فراغت است (آلشالوی^۲، ۲۰۲۲).

با این حال و به‌طور کلی تغییر بنیادین در آموزش و پرورش در واقع توانایی تغییر مداوم را ایجاد می‌کند. تأکید بر تغییر درونی و بیرونی از آنجاست که سازمان‌های بزرگ با زمان دست‌وپنجه نرم می‌کنند. تغییر راهبردها، ساختارها و سیستم‌ها کافی نیست، بلکه باید تفکری که این راهبردها و ساختارها را ایجاد می‌کند تغییر داد. در برنامه چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور،

1. Yang
2. Alshalawi

دستیابی به جایگاه اول علم و فناوری در منطقه یکی از اهداف مهم بلندمدت یاد شده قرار گرفته است، ویرایش‌های مختلف نقشه جامع علمی کشور نیز توسط نهادهای مختلف تنظیم شده و چگونگی تحقق آن نیز طی دوره ۱۶ ساله (۱۳۸۸-۱۴۰۴) آتی تصور کرده است. این وضعیت سبب شده تا تحقیقات متعددی پیرامون عوامل تسهیل‌گر بر بهبود برنامه‌های آموزشی و تربیتی آموزش و پرورش انجام گیرد. در عین حال دیازا و همکاران (۲۰۲۰) اظهار کردند که رهبری اثربخش، سیاست و استراتژی مناسب، منابع انسانی آموزش دیده، یکپارچگی منابع و جوسازمانی مناسب از جمله ابعاد توسعه کیفیت آموزشی در سازمان‌های آموزشی می‌باشد. اسکیارلی^۲ و همکاران (۲۰۲۰) نیز اظهار کردند که تمرکز بر توسعه کیفیت آموزشی باعث بهبود عملکرد و نوآوری سازمانی در سازمان‌های آموزشی می‌شود. جاراپورن و همکاران (۲۰۲۰) نیز اظهار کردند که مدیریت دانش و فناوری اطلاعات از ملزومات توسعه کیفیت آموزشی در سازمان‌های آموزشی است. بنابراین به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس می‌بایست از تمام ظرفیت‌ها استفاده نمود و همه باید تلاش ویژه صورت دهند تا اهداف سند تحول تحقق پیدا کند و با در نظر گرفتن پتانسیل‌های یادگیری پنهان بر بهبود پیشرفت تحصیلی و پیاده سازی برنامه‌های تربیتی و خلأ مدل مناسب در این زمینه در سازمان‌های آموزشی کشور این پژوهش در نظر دارد تا به ارائه مدل بهره‌گیری از یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دبیرستان ناحیه ۳ کرمانشاه پردازد.

ثبت وقایع و حافظه بشری به سه عامل مهم بستگی دارد: مجاورت، تکرار و تشابه رخداد (خادمی، ۱۳۹۷). عامل اول، مجاورت یا نزدیکی در زمان و مکان است. وقایع تجربه شده در زمان و مکان یکسان تمایل به همبسته شدن بهتر دارند. عامل دوم تکرار است. بدیهی است که هرچه تعداد تکرار یک رخداد مشخص بیشتر باشد آن رخداد بهتر در حافظه ثبت می‌شود. عامل سوم یعنی تشابه هم به این واقعیت اشاره دارد که اگر دو واقعه به هم دیگر شبیه باشند، اندیشه یا احساس یکی از آنها، تداعی واقعه دیگری را در پی خواهد داشت؛ که عمدتاً به ثبت وقایع و تجربیات گذشته می‌پردازند عبارت‌اند از: حافظه ضمنی و حافظه معنایی. حافظه ضمنی، حافظه‌ای است برای وقایع شخصی منحصر به فرد. یک خاطره ضمنی که در حافظه ضمنی ثبت می‌شود شامل اطلاعات مکانی و زمانی در رابطه با موضوع رخداد است؛ یعنی واقعه کجا و کی اتفاق افتاده است. نوع دیگر حافظه، حافظه معنایی است. حافظه معنایی حافظه‌ای است برای حقایق یا دانش‌های کلی در مورد جهان. برخلاف حافظه ضمنی، حافظه معنایی بر اساس زمان و مکان رخداد شکل نمی‌گیرد. در اینجا این سؤال پیش می‌آید که آیا این حافظه‌ها فقط

1. Díez

2. Sciarrelli

به ثبت وقایعی می‌پردازند که ما آگاهانه تنها را درک و تجربه میکنیم یا یادگیری ما در شرایط ناخودآگاهی هم اتفاق می‌افتد؛ به عبارت دیگر، آیا یادگیری فقط زمانی اتفاق می‌افتد که ما مستقیماً پاسخی را آگاهانه از هر واکنش دریافت میکنیم. تولمن با مشاهده نتایج آزمایش‌های خود ملاحظه کرد که موش‌هایی که نقشه شناختی راهروهای تودرتو را ناخودآگاهانه در ذهن سپرده‌اند، در جستجوهای بعدی آن را تداعی می‌کنند، هرچند که مبدأ و مقصد (هدفی مانند غذا) با دفعات قبل یکی نباشد. او این مسئله را یادگیری پنهان نامید. این مسئله به این معنی است که امر یادگیری حتی در مواقعی که رسیدن به هدف مشخص یا اجتناب از امری مشخص وجود نداشته باشد، نیز اتفاق می‌افتد؛ یعنی در خیلی از مواقع، انسان‌ها و حیوانات بدون اینکه هدف خاصی برای تجربه یک واقعه را داشته باشند، حافظه بسیاری از وقایع را به صورت ناخودآگاه ثبت می‌کند. رویکردهای مختلفی نسبت به یادگیری پنهان وجود دارد که در زیر به تنها اشاره می‌شود؛ (خادمی، ۱۳۹۷).

قورچیان در پژوهش خود با عنوان ((تحلیلی از برنامه آموزشی مستتر، بحثی نو در ابعاد ناشناخته نظام آموزشی)) با استفاده از دسته‌بندی لیندا بین به چهار نظریه در مورد برنامه یادگیری پنهان اشاره کرده است که عبارت‌اند از:

نگرش غیرنظری: نماینده این نگرش جکسون است. وی نظریه خود را در کتاب «زندگی در کلاس درس» ارائه داده است. او وقایع کلاس‌های درس را مشاهده و بدون ارتباط دادن مشاهدات خود با نظریه‌ای خاص، یادگیری‌های غیر آکادمیک، از قبیل پذیرش اقتدار از پیش تعیین شده، بدون در نظر گرفتن علایق شخصی، تمایز بین کار و بازی و هماهنگی با انتظارات اداری آموزشگاه را جزء برنامه یادگیری پنهان قلمداد نموده است. از آنجایی که نین روابط مدرسه و نظام کل جامعه است، از آن به عنوان یک کار غیر نظری نام برده شده است.

نظریه کارکردی: نماینده این دیدگاه دری بین است. او معتقد است برنامه یادگیری پنهان «نتایج یادگیری ناشی از محیط اجتماعی مدرسه» است. مدارس در این دیدگاه ابزارهایی هستند که از طریق آن، ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز برای فعالیت و مشارکت فرامی‌گرفته می‌شود؛ دیدگاه کارکردگرایان به دلیل آنکه از سویی فراگیران را به عنوان عواملی کاملاً منفعل و خنثی در مقابل پیام‌های یادگیری پنهان در نظر می‌گیرند و از سوی دیگر ویژگی‌های بالقوه یادگیری پنهان را در حفظ و ایجاد نابرابری‌های طبقاتی و جنسی در جامعه نادیده می‌گیرند، مورد انتقاد قرار گرفته‌اند.

نظریه انطباقی: نمایندگان این دیدگاه ساموئل بولس و هربرت جنیتس هستند. عمده‌ترین محور این نظریه این است که فراگیران در طی تجارب روزمره در مدارس سلسله‌مراتب نظام ارزش‌ها، هنجارها و مهارت‌های نظام سرمایه‌داری جامعه را که در ساخت پویای زندگی روزمره کلاس درس به مثابه آینه‌ای منعکس شده و از طریق برنامه درسی مستتر، عمل انطباق بین جامعه

و مدرسه را صورت می گیرند. این دیدگاه نیز به لحاظ اینکه مانند دیدگاه کارکردگرا نقش منفعلی برای فراگیران قائل است مورد انتقاد قرار گرفته است.

نظریه مقاومت: اپل و جیرو نمایندگان این نظریه هستند. بر اساس این دیدگاه نظریه های کارکردی و انطباقی مورد انتقاد قرار گرفته است. در این دیدگاه مدارس دارای پتانسیل بازآفرینی و نیز تحول اجتماعی تلقی می شود. برای فهم یادگیری پنهان باید فرهنگ زنده مدارس در ارتباط با فرهنگ کل جامعه مورد مطالعه قرار گیرد. بر اساس این دیدگاه، مدارس صرفاً مؤسسات آموزشی تلقی نمی شوند تا به هر طریقی که می خواهند فراگیران را به صورت منفعل شکل داده و برای جامعه نابرابر آماده سازند، بلکه فراگیران قادرند مقاومت نشان داده و خود به تعبیر و تفسیر امور پرداخته، فرهنگ خاص خودشان را شکل دهند. یادگیری پنهان در این دیدگاه نه تنها در فرآیند تعلیم و تربیت نقش اساسی و حیاتی دارد، بلکه تأثیر زیادی بر تغییرات جامعه می گذارد.

به طور خلاصه تا اواخر دهه ۷۰ میلادی رویکردهای کارکردی، انطباقی یا انتقادی، فراگیران را افرادی منفعل در برابر برنامه یادگیری پنهان محسوب می کردند، مورد انتقاد فراوان قرار گرفتند. بعد از آن، نظریه پردازان جدید، فراگیران را به عنوان عاملان فعال در نظر گرفتند که قادرند در مقابل برنامه یادگیری پنهان مقاومت کنند.

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق از نوع مطالعات کیفی با رویکرد اکتشافی نظام مند با رویکرد تحلیل مضمون (گلنیز و همکاران، ۲۰۱۱) بود. جامعه آماری پژوهش شامل اساتید مدیریت آموزشی، مدیران و معلمان دبیرستانهای کرمانشاه بود. نمونه آماری بر مبنای رسیدن به اشباع نظری به صورت روش هدفمند بر آورد و نمونه گیری شد.

جدول ۱. مشخصات نمونه آماری پژوهش

نمونه	نمونه گیری	گروه مطالعه
۲۰ نفر	هدفمند ۸ نفر	اساتید مدیریت آموزشی متخصص در یادگیری پنهان (حداقل دو پژوهش)
	هدفمند ۴ نفر	اساتید مدیریت آموزشی متخصص در رسانه در آموزش و پرورش (حداقل دو پژوهش)
	هدفمند ۴ نفر	دبیران نخبه آموزش و پرورش کرمانشاه با بیش از ۱۰ سال سابقه
	هدفمند ۴ نفر	مدیران دبیرستانهای کرمانشاه بیش از ۱۰ سال سابقه و نمونه کشوری

ابزار پژوهش شامل مطالعه کتابخانه‌ای نظام‌اند و مصاحبه اکتشافی (نیمه ساختارمند) بود. استخراج مؤلفه‌ها با بررسی مبانی و پیشینه از طریق مطالعه اسناد، کتاب‌ها و مقالات شامل منابع داخلی و خارجی انجام و از مصاحبه‌ها جهت تکمیل و تطبیق عوامل و روابط شناسایی شده در مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شد. انجام مصاحبه‌ها بر اساس چارچوب تحلیلی طراحی شده از قبل صورت گرفت. قبل از انجام هر مصاحبه، مصاحبه‌های قبلی تحلیل شده و مبنای مصاحبه جدید قرار گرفتند. روایی ابزار با استفاده از روشهای روایی سنجی کیفی ذکر شده کنترل و مطلوب ارزیابی شد.

جدول ۲. مشخصات ابزارهای پژوهش

روش	مطالعه کتابخانه‌ای	مصاحبه
ابزار	رونوشت (چک‌لیست استخراج مفاهیم)	چارچوب پرسش (پرسشنامه باز پاسخ)
نمونه مورد مطالعه	منابع اطلاعاتی	منابع انسانی
روایی	انتخاب نسخه‌های معتبر به لحاظ علمی و حقوقی	انتخاب افراد برحسب شایستگی علمی و فنی
	روایی محتوایی رونوشت از دیدگاه متخصصان	روایی محتوایی پرسشنامه از دیدگاه متخصصان
میزان توافق بین کدگذاران و مصححان: ۷۵٪		

در نمونه‌گیری هدفمند پژوهشگر می‌کوشد تا به صورت هدف‌دار بر مبنای اینکه چه نوع اطلاعات خاصی مورد نیاز است. اساس انتخاب نمونه این بود که افراد و اطلاعات منتخب بتوانند به شکل‌گیری نظریه و تکرارپذیری یافته‌ها کمک کنند. تکرارپذیری در دو بُعد مدنظر قرار گرفت: ۱. تکرارپذیری لغوی که در آن تولید نتایج مشابه با انتخاب موردهای مشابه هدف بود؛ ۲. تکرارپذیری نظری که در آن تولید نتایج متضاد از طریق انتخاب موردهایی در قطبهای مخالف هدف بود. در این پژوهش، با ارائه بازخورد به مصاحبه‌شوندگان و قرار دادن تنها در مسیر پژوهش به طوری که بر نحوه پاسخ‌گویی تنها تأثیر نگذارد، به منظور افزایش روایی درونی اقدام شد. ضمناً، پس از انجام هر مصاحبه، الگوی به دست آمده تا آن مرحله ارائه می‌شد و در صورتی که مصاحبه‌شونده نکاتی را نسبت به الگو داشت، مورد بحث قرار می‌داد. این کار پس از انجام مصاحبه صورت گرفت تا مصاحبه خالی از هر گونه پیش‌فرض و جهت‌گیری انجام شود. همزمان با گردآوری داده‌ها، کار تحلیل تنها طی سه مرحله تحلیل مضمون (پایه، سازمان دهنده و فراگیر) نیز شروع شد. با بررسی دقیق مصاحبه‌ها، کدها، طبقه‌بندی شدند؛ مقایسه مداوم، تفاوت‌ها و تشابهات بین این کدها را آشکار نمود؛ طبقات جدا و یا ادغام شدند تا نظریه در روند این فرآیند شکل گیرد. منابع و متون موجود نیز در روند تکمیل تئوری مورد استفاده

قرار گرفتند. کار گردآوری داده‌ها تا زمانی ادامه یافت که پژوهشگر اطمینان حاصل کند که ادامه کار مطالب تازه‌ای به دانسته‌های او نمی‌افزاید. پس از انجام ۲۰ مصاحبه در طی دوره شش ماه و به صورت حضوری و مجازی (به دلیل دوری مسافت و همه‌گیری ویروس کرونا)، تحلیل داده‌ها نشان از اضافه نشدن داده جدید به داده‌های قبلی بود؛ چراکه درصد بالایی از داده‌های مستخرج از مصاحبه‌های آخر تکراری بود؛ بنابراین، با رسیدن به حد اشباع نظری، به مصاحبه‌ها پایان داده شد. تحلیل مضمون با استفاده از مطالعات قبلی و نظر چند پژوهشگر انجام شد. مدل پژوهش نیز بر اساس روابط شناسایی شده به صورت یک چارچوب مفهومی ترسیم شد.

مراحل تحلیل مضمون:

فرایند تحلیل مضمون بر اساس ۶ مرحله براون و کلارک (۲۰۰۶) استفاده شد.

گام اول؛ آشنا شدن با داده‌ها:

در این مرحله، داده‌های اولیه پژوهش از طریق مطالعه مبانی نظری و پژوهش‌های انجام شده در زمینه بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس، مطالعه و شناخت اولیه با داده‌ها حاصل گردید. در ادامه با انجام مصاحبه‌ها با ذینفعان، شناخت جامع‌تری از دید این افراد حاصل شد.

گام دوم؛ ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری:

در این مرحله، بعد از انجام مصاحبه و ثبت و ضبط آن، کدهای اولیه (مضامین اولیه) استخراج

شد.

گام سوم؛ جست‌وجو و شناخت مضامین:

در این مرحله، لیستی از مضامین اولیه تهیه گردید و مضامین با تکرار (فراوانی) بیشتر مشخص شد و از نظر نگارشی، اصلاحاتی در مضامین صورت گرفت.

گام چهارم؛ ترسیم شبکه مضامین:

در این مرحله مضامین پایه در گام سوم، با یکدیگر تلفیق گردیدند و مضامین سازمان دهنده را تشکیل دادند.

گام پنجم؛ تحلیل شبکه مضامین:

در این مرحله، شبکه مضامین شکل می‌گیرد. به نحوی که مضامین سازمان دهنده با یکدیگر تلفیق می‌شوند و مضامین فراگیر را شکل می‌دهند؛ بنابراین شبکه مضامین تشکیل می‌شود.

گام ششم؛ تدوین گزارش:

نهایتاً بعد از تشکیل شبکه مضامین، این شبکه تفسیر و گزارش می‌شود.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. ویژگیهای جمعیت شناختی مصاحبه‌شوندگان

کد مصاحبه‌شونده	جنسیت	سن	سطح تحصیلات	شغل
P1	زن	۴۵	دکتری	استاد
P2	مرد	۳۸	دکتری	استاد
P3	مرد	۴۴	دکتری	استاد
P4	مرد	۵۴	دکتری	دبیر
P5	زن	۵۱	دکتری	استاد
P6	مرد	۳۶	دکتری	استاد
P7	مرد	۴۷	کارشناسی	مدیر
P8	زن	۴۲	دکتری	استاد
P9	مرد	۴۰	کارشناسی ارشد	دبیر
P10	مرد	۵۱	کارشناسی	مدیر
P11	زن	۴۶	دکتری	استاد
P12	زن	۴۴	دکتری	استاد
P13	زن	۵۳	دکتری	استاد
P14	مرد	۳۷	دکتری	استاد
P15	مرد	۳۹	کارشناسی ارشد	دبیر
P16	زن	۴۶	کارشناسی ارشد	مدیر
P17	مرد	۵۳	دکتری	استاد
P18	زن	۵۵	کارشناسی	مدیر
P19	مرد	۴۸	دکتری	استاد
P20	مرد	۴۳	دکتری	دبیر

تحلیل مضمون

در ابتدا، یک نمونه از مصاحبه‌های انجام‌شده کدگذاری و در ادامه نتایج مربوط به استخراج کدهای مصاحبه‌های انجام‌شده آورده شد.

جدول ۵. یک نمونه از مصاحبه‌های انجام‌شده

مضامین	گزاره‌های کلامی
شیوع ویروس کرونا	<p>استفاده از رسانه‌ها می‌تواند نقش پررنگی در ارتقای سطح دانش در مدارس گردد. از زمانی که ویروس کرونا در دنیا شایع شد، یکی از مباحث چالش برانگیز، نحوه تدریس به دانش آموزان در زمان قرنطینه بود؛ بنابراین استفاده از آموزش از راه دور با بهره‌گیری از رسانه‌ها مرسوم گردید و به نحوی شده است که در حال حاضر، دانش آموزان و والدین، آمادگی خوبی برای استفاده از رسانه‌ها در آموزش دارند. از طرف دیگر، در یادگیری پنهان نیز می‌توان از رسانه‌ها برای ارتقای سطح یادگیری استفاده نمود.</p> <p>می‌توان مفاهیم و پیام‌های مورد نظر را غیرمستقیم از طریق رسانه‌ها به دانش آموزان منتقل نمود. البته این هدف، یک کار کارشناسی و تخصصی می‌باشد.</p> <p>فعالیت‌های مختلفی را می‌توان برای دستیابی به اهداف آموزشی و تربیتی با استفاده از رسانه‌ها انجام داد. اولین و مهم‌ترین مورد به نظر من، توسعه سواد رسانه‌ای معلمان، مدیران، والدین و دانش آموزان می‌باشد؛ اما در وهله اول معلمان باید از این سواد برخوردار باشند تا بتوانند در امر آموزش از آن استفاده نمایند. مورد دیگر به نظر من، استفاده از متخصصان و کارشناسان حوزه رسانه می‌باشد تا بتوان به صورت هدفمند به اهداف آموزشی دست یافت.....</p>
تدریس به دانش آموزان در زمان قرنطینه	
آموزش از راه دور	
استفاده از رسانه‌ها در آموزش از راه دور	
آمادگی دانش آموزان	
آمادگی والدین	
استفاده از رسانه‌ها در یادگیری پنهان	
انتقال مفاهیم آموزشی به صورت غیرمستقیم با استفاده از رسانه‌ها	
انتقال مفاهیم تربیتی به صورت غیرمستقیم با استفاده از رسانه‌ها	
توسعه سواد رسانه‌ای معلمان	
توسعه سواد رسانه‌ای مدیران	
توسعه سواد رسانه‌ای والدین	
توسعه سواد رسانه‌ای دانش آموزان	
استفاده از متخصصان و کارشناسان رسانه	

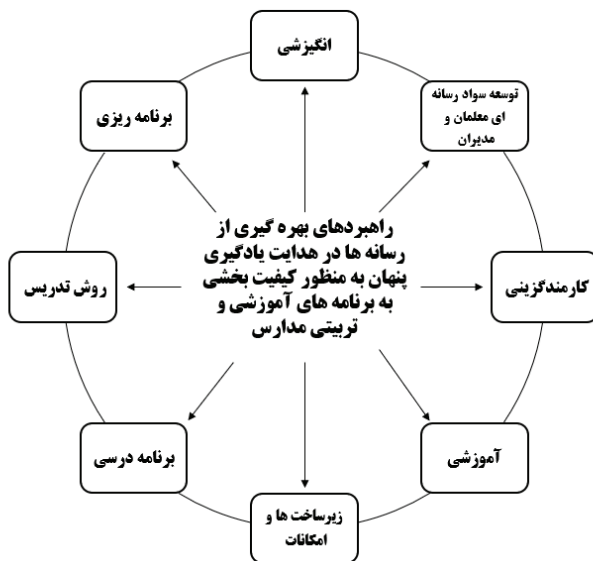
در ادامه، برای شناسایی متغیرهای اصلی بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس بر اساس تکنیک تحلیل مضمون، شناسایی و استخراج شدند (جدول ۵).

جدول ۵. کدگذاری نهایی داده‌ها

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	فراوانی
انگیزشی	انتخاب معلم و یا مدیر برتر در حوزه استفاده از رسانه‌ها در یادگیری پنهان	P4, P7, P13, P17
	ارائه پاداش‌های مادی و معنوی به معلمان و مدیران برتر در استفاده از رسانه‌ها در یادگیری پنهان	P1, P3, P13, P15, P19
	اختصاص امتیازات ویژه به معلمان و مدیران برتر در زمینه به کارگیری رسانه‌ها در یادگیری پنهان	P1, P3, P9, P18, P20
توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران	افزایش دانش رسانه‌ای معلمان و مدیران با حضور در دوره‌های کوتاه مدت	P1, P4, P6, P17
	استفاده از مشاوران رسانه‌ای در آموزش و پرورش به منظور توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران	P2, P5, P6, P14, P19
	افزایش دانش معلمان و مدیران در خصوص نحوه انتخاب منبع اطلاعات در رسانه‌ها	P6, P11, P12, P17, P19
	شناخت کامل معلمان و مدیران از انواع رسانه‌ها و قابلیت‌های تنها برای استفاده در یادگیری	P3, P4, P15, P20
	تشخیص محتوای پنهان پیام‌ها در رسانه‌ها	P3, P8, P10, P18
	تشخیص چگونگی ایجاد ساختار پیام	P3, P4, P6, P15
کارمندگزی	تشخیص حذف و اضافه نمودن اجزای پیام	P5, P8, P11, P13, P14, P18
	گزینش معلمان مبتنی بر سطح دانش در زمینه استفاده از رسانه‌ها برای یادگیری پنهان	P3, P5, P7, P8, P10, P18
	به کارگیری از معلمان با تجربه و موفق در زمینه استفاده از رسانه‌ها برای یادگیری پنهان از سایر مقاطع	P1, P5, P9, P15
آموزشی	استخدام کارمندان متخصص در زمینه رسانه‌ها در آموزش و پرورش	P2, P6, P10, P19
	آموزش مزایای استفاده از رسانه‌ها در یادگیری پنهان به معلمان و مدیران	P2, P3, P4, P9, P11, P18
زیرساخت‌ها و امکانات	آماده‌سازی دانش آموزان و والدین تنها برای بهره‌گیری از رسانه‌ها در یادگیری پنهان با آموزش به تنها	P3, P4, P7, P16
	بهبود زیرساخت‌های مدارس برای بهره‌گیری از رسانه‌ها در آموزش	P3, P4, P6, P15, P18
	استفاده از تجهیزات رسانه‌ای در کلاس‌های درس	P2, P3, P4, P7, P11, P16

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه	فراوانی
برنامه درسی	گنجانیدن محتوای آموزشی با تکیه بر رسانه‌ها در برنامه درسی	P4, P6, P8, P14, P15
	استفاده از نظرات دانش آموزان برای تعیین محتوای درسی	P4, P5, P8, P13, P15
	دادن آزادی عمل به معلمان برای طراحی برنامه درسی با بهره‌گیری از رسانه‌ها در یادگیری پنهان	P2, P4, P14, P17
روش تدریس	استفاده از روش تدریس مشارکتی	P1, P2, P4, P16, P18
	استفاده از روش تدریس عملگرا	P3, P5, P6, P20
	الگو گرفتن از روش تدریس مبتنی بر رسانه‌ها در یادگیری پنهان در کشورهای پیشرو	P3, P8, P11, P13, P16, P18
	ایجاد خلاقیت و تنوع در روش تدریس معلمان با بهره‌گیری از رسانه‌ها	P2, P4, P8, P9, P10, P16
برنامه‌ریزی	برنامه‌ریزی کوتاه مدت و بلندمدت به منظور بهره‌گیری از رسانه‌ها در یادگیری پنهان	P3, P6, P7, P16, P19
	تدوین برنامه جامع با مشارکت تمامی ذینفعان یادگیری پنهان با بهره‌گیری از رسانه‌ها	P6, P8, P13, P16
	برنامه‌ریزی در خصوص نحوه مشارکت با سازمان‌های دیگر برای ارتقای استفاده از رسانه‌ها به منظور دستیابی به اهداف یادگیری پنهان	P1, P9, P10, P14, P18

در نهایت داده‌های برآمده از روش تحلیل مضمون و شکل‌گیری شبکه مضامین نشان دهنده آن است که ابعاد و مؤلفه‌های بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس دارای ۸ مضمون سازمان دهنده و ۲۷ مضمون پایه است. نتایج حاصل از ادغام نیز نشان داد که مضامین برآمده از روش تحلیل مضمون در این پژوهش با مبانی نظری و پژوهشی همسو می‌باشد (جدول ۵).

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش مستخرج از فرایند کدگذاری و تطبیق با مبانی و پیشینه پژوهش

نتایج تحلیل مضمون نشان داد که راهبردهای انگیزشی، توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران، کارمندگزینی، آموزشی، زیرساخت‌ها و امکانات، برنامه درسی، روش تدریس و برنامه‌ریزی از جمله راهبردهای بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش، ارائه مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد. نتایج تحلیل مضمون نشان داد که راهبردهای انگیزشی، توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران، کارمندگزینی، آموزشی، زیرساخت‌ها و امکانات، برنامه درسی، روش تدریس و برنامه‌ریزی از جمله راهبردهای بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس می‌باشند.

بر اساس نتایج پژوهش، راهبردهای انگیزشی از جمله ابعاد مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد. در این راستا ژو^۱ و همکاران (۲۰۲۲) ایجاد انگیزه را از راهبردهای مهم بهره‌گیری

از ظرفیت رسانه در توسعه برنامه‌های آموزشی معرفی کردند. انگیزش از جمله عوامل محرک رفتار و عملکرد آموزشی است (کومار^۱ و همکاران، ۲۰۲۲) و ایجاد انگیزه برای مدیران و معلمان برای حضور فعال در رسانه‌های اجتماعی و هدایت دانش آموزان در این فضا از جمله مهم‌ترین عواملی است که در عصر حاضر و توسعه فضاهای مجازی و بر خط می‌تواند بر روند یادگیری پنهان و نگرش دانش آموزان اثرگذار و در این فضای بی حد و گسترده تنها را بدون حامی و هدایتگر رها نشوند. در عین حال مدیران و دبیران با انگیزه برای فضای رسانه‌ای نیز برنامه داشته و دانش آموزان را هدایت و راهنمایی می‌کنند. از سویی بر اساس نظریه‌های اجتماعی فناوری می‌توان گفت که فضای دیجیتال می‌تواند منجر به ایجاد فضای یادگیری در مدارس شود و دانش آموزان، دبیران و مدیران را علاقه‌مند به همکاری در برنامه‌های مجازی مدارس نماید (آلسادون^۲، ۲۰۲۲). این فضا می‌تواند زمینه انتقال دانش را فراهم کرده و زمینه ایجاد گروه‌های آموزشی دیجیتال را فراهم نماید. این شبکه‌ها بین کادر آموزشی و دانش آموزان پلی را ایجاد می‌کنند که تنها به هم متصل شوند. در این صورت نه تنها مشارکت افزایش پیدا می‌کند بلکه می‌توانند در عملکرد، فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی هم تبادلات و انتقال دانش داشته باشند و یادگیری پنهان مثبت و کارآمد را فراهم کنند، فلذا توسعه انگیزه کادر آموزشی برای حضور شایسته در فضای مجازی می‌تواند پیامدهای مفیدی در زمینه کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدارس به همراه داشته باشد و لذا متولیان و مدیران بالادستی می‌بایست در این زمینه برنامه‌ریزی نمایند.

بر اساس نتایج پژوهش، توسعه سواد رسانه‌ای معلمان و مدیران از جمله ابعاد مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد. در این راستا مرکز سواد رسانه‌ای آمریکا، سواد رسانه‌ای را داشتن تبصر در چهار مهارت دسترسی (توانایی دسترسی به اطلاعات صحیح در زمانی که به تنها نیاز داریم)، تحلیل (توانایی تحلیل آنچه یافته ایم؛ در واقع مهارت رمزگشایی پیام‌های رسانه‌ای)، ارزیابی (ارزشیابی) خلاصه و یکپارچه کردن آنچه به عنوان نتیجه به دست آورده‌ایم؛ در این مرحله میزان ارزشمندی پیامی که با دید انتقادی رمزگشایی شده بررسی می‌شود و خلق کردن (توانایی ارتباط برقرار کردن) به شکل واضح با اندیشه و تفکری دیگر؛ این مهارت شامل توانایی به کارگیری فنی رسانه برای رساندن پیام مخاطب به جامعه مورد نظرش است. با این حال توسعه و بهبود منابع اطلاعاتی می‌تواند زمینه بهبود ارتباطات آموزشی را بهبود دهد و دانش و اطلاعات لازم برای جذب دانش آموزان و افزایش انگیزه یادگیری و پیشرفت را فراهم آورد. با این حال و به طور کلی معلمان و مدیران با توسعه سواد رسانه‌ای می‌توانند دانش و آگاهی بیشتری کسب نمایند و بر پایه دانش و آگاهی، یادگیری پنهان بیشتری را برای توسعه ابعاد فردی، تحصیلی و

1. Komar
2. Alsadoon

تربیتی فراهم کنند. لذا می‌بایست با ارائه برنامه‌های آموزشی و دانش‌افزایی زمینه توسعه سواد رسانه‌های معلمان و مدیران را ارتقاء یابد و در این راستا برنامه‌های مجازی به دلیل افزایش تعامل با تجهیزات فناورانه مورد تأکید بیشتری است.

بر اساس نتایج پژوهش، کارمند گزینی از جمله ابعاد مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد. در این راستا می‌توان اظهار کرد که منابع انسانی مورد خطاب، معلمان و مدیران می‌باشند. خود معلمان که از منابع انسانی اصلی در آموزش و پرورش می‌باشند، دارای نقش پررنگی در استفاده از فناوری‌های آموزشی در کلاس‌های درس می‌باشد. آشنایی معلمان با مزایای استفاده از فناوری‌ها، آموزش معلمان در دانشگاه، عدم تمایل معلمان به استفاده از فناوری، مشغله معلمان، انگیزه معلمان، ضعیف بودن سواد رسانه‌ای معلمان، آشنایی معلمان با طرز استفاده از فناوری‌ها و اهمیت دادن معلمان به فناوری‌ها از جمله عواملی است که در خصوص معلمان مطرح می‌باشد. با این حال بدون شک معلمان در قلب هر فناوری و برنامه آموزشی موفق جای دارند. معلمان باید این نکته را در نظر داشته باشند که امروزه اطلاعات، فراتر از کتاب‌های درسی و دانش معلمان از منابع گوناگون در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. از این رو لازم است که به دانش‌آموزان کمک کنند تا با به‌کارگیری فن‌آوری‌های جدید بهتر و سریع‌تر اطلاعات مورد نیاز خود را جمع‌آوری، سازمان‌دهی و تجزیه و تحلیل کرده و نسبت به کیفیت و منبع اطلاعات با تفکر انتقادی برخورد کنند. معلمان به نگرشی نیازمندند که جسارت استفاده از فن‌آوری‌ها و خطرپذیری را تقویت کرده و الهام‌بخش تفکر یادگیری مستمر و مادام‌العمر تنها باشد.

بر اساس نتایج پژوهش، عوامل آموزشی از جمله ابعاد مدل بهره‌گیری از رسانه‌ها در هدایت یادگیری پنهان به منظور کیفیت‌بخشی به برنامه‌های آموزشی و تربیتی مقطع متوسطه می‌باشد. این نتیجه با نتایج حسامپور و وارث (۲۰۱۷)، کوهی و همکاران (۲۰۱۵)، لیو، لین و ژانگ (۲۰۱۷) صفری و همکاران (۱۳۹۸) علیصوفی (۱۳۹۷) همسو است. لیو، لین و ژانگ (۲۰۱۷) و کوهی و همکاران (۲۰۱۵) برنامه‌های آموزشی بدو خدمت و ضمن خدمت را از جمله راهکارهای توسعه توانایی‌های معلمان در بعد فناوری قلمداد کردند، صفری و همکاران (۱۳۹۸) اصلاحات آموزشی را برای توانمندسازی نو معلمان لازم قلمداد کردند. علیصوفی (۱۳۹۷) نیز نشان دادند که آموزش‌های مبتنی بر حل مسئله، آموزش‌های مبتنی بر پروژه و آموزش‌های مبتنی بر روش اکتشافی بر توانمندسازی معلمان ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان چابهار مؤثر است. شواهد، حاکی از آن است که دوره‌های تربیت‌معلم از لحاظ آموزش، برنامه درسی، فرایند اجرا و دوره‌های کارورزی از کارآیی و اثربخشی لازم برخوردار نبوده است. برخی پژوهش‌های به عمل آمده پیرامون کارآیی معلمان فارغ‌التحصیل دوره‌های تربیت‌معلم، در مرد میزان موفقیت این دوره‌ها در مجهز نمودن معلمان به توانایی‌های ضروری برای حضور فعال و مثر ثمر در

فضای مجازی، تردیدهایی را برانگیخته و نشان داده‌اند برخلاف انتظار، آنچنان که باید و شاید نتیجه مطلوب عاید نگردیده است. ممکن است دلیل این امر تأکید بر کتاب‌های آموزشی حجیم در دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم است که کمتر در تنها آموزش مفهومی و تأکید بر فضای مجازی صورت پذیرفته است و لذا توجه بیش‌ازپیش بر روند آموزش و یادگیری و تأکید بر حضور فعال در فضای مجازی می‌تواند معلمان را ترغیب کند تا به‌سوی استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی رفته و در راستای حضور فعال در فضای مجازی و هدایت مناسب دانش‌آموزان تلاش کنند.

در زمینه زیرساخت‌ها و امکانات نیت بر اساس نظریه استفاده و رضامندی نیز می‌توان گفت ایجاد زیرساخت‌های مناسب و امکانات و همچنین آموزش و هدایت افراد در این فضا می‌تواند بر استفاده و پی بردن فوائد و اثرات این فناوری‌ها اثربخش باشد و بهره‌وری آموزشی و تربیتی تنها را ارتقاء دهد و لذا با استفاده و کاربرد رسانه‌ها می‌توان رضایتمندی بیشتر برای کاربران یعنی معلمان و مدیران فراهم کند و آنان را به حضور بیشتر و اثربخش ترغیب نماید. از طرفی برنامه‌ریزی برای حضور فعال در فضای مجازی و توسعه یادگیری پنهان نیازمند برنامه‌ریزی کارآمد و تولید محتوایی مناسب است و با توجه به بیان محتوای پادشاه است، می‌بایست کارگروه‌های تخصصی برای تولید محتوای شایسته برای بهبود یادگیری پنهان و آموزش اثربخش محتواهای آموزشی و تربیتی فراهم شود و همچنین مدیران و معلمان برای به‌عنوان سربازان خط مقدم این جبهه می‌بایست مورد آموزش و یادگیری قرار گیرند و ملاحظات برای ارائه خدمات پشتیبانی برای آنان در نظر گرفته شود. با این حال آرمون^۱ (۲۰۱۹)، کالرا^۲ و همکاران (۲۰۱۹)، هان^۳ و همکاران (۲۰۲۲)، گازمان^۴ و همکاران (۲۰۲۲) و شکفه و همکاران (۲۰۱۸) توجه به یادگیری پنهان در محیط آموزشی را زمینه‌ساز بهبود فرایندهای یادگیری معرفی کردند. پیشرفت هر جامعه‌ای به چگونگی کیفیت آموزش و پرورش آن جامعه بستگی دارد. آموزش و پرورش اگر راه دموکراسی و روش علمی پیش‌گیرنده زمینه ایجاد جامعه‌ای پیشرفته را مهیا می‌سازد. به‌منظور رسیدن به این دموکراسی، رعایت قانون و نظم و ایجاد نگرش مثبت در این زمینه و اعمال آن توسط افراد یک جامعه، به‌خصوص متولیان خطیر تعلیم و تربیت، ضرورت می‌یابد. تعلیم و تربیت همواره در طول تاریخ یکی از مجراهای بسیار پرنفوذ شکل‌گیری و رشد فرهنگ بوده است و مدرسه‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تعلیم و تربیت، انتقال‌دهنده میراث فرهنگی بوده‌اند. جوامع، سازوکارهای انتقال فرهنگ را در مدرسه

1. Arnon
2. Kalra
3. Han
4. Guzmán

از طریق برنامه‌ریزی‌های کلان آموزشی ایجاد می‌کنند و اصول و ارزش‌های خود را با تعیین اهداف، محتوا و روش‌ها آموزش می‌دهند؛ اما باید توجه داشت فرهنگ در مدرسه همیشه به صورت آشکار به نسل‌های جدید منتقل نمی‌شود، بلکه جریانات و معجراهایی نیز وجود دارد که به صورت پنهانی و ضمنی اصول و ارزش‌هایی را که چه‌بسا در تقابل با فرهنگ یک جامعه می‌باشند، رشد می‌دهد و این در صورتی می‌تواند رخ دهد که حتی معلم و شاگرد نیز از نفوذ آن اطلاعی نداشته باشند. مفهوم یادگیری پنهان، از مباحث و مفاهیم نسبتاً نو و بسیار روشنگرانه در قلمرو پژوهش‌های مدرسه‌ای است. طرح چنین مفهومی از ضرورت توجه به آنچه دانش‌آموزان با حضور در نظام آموزشی تجربه می‌کنند و می‌آموزند حکایت دارد. تجربه‌های یادگیری که بدین وسیله به دست می‌آیند عمدتاً در قالب مجموعه‌ای از انتظارات و ارزش‌ها تبلور می‌یابند. یادگیری پنهان از جمله ظرفیت‌های پنهان نظام آموزشی که می‌توان با بهره‌گیری از آن زمینه بهبود کیفیت در نظام آموزشی را پدید آورد. باین حال بهره‌گیری از یادگیری پنهان می‌تواند راهبردی اثربخش در بهبود برنامه‌های آموزشی و تربیتی باشد که در این راستا مین و همکاران (۲۰۲۱)، هرتل و همکاران (۲۰۲۱)، لیو و همکاران (۲۰۲۱)، استوکی‌نگر و همکاران (۲۰۲۱)، و چیو و همکاران (۲۰۲۱) و مونتوری و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش‌های خود اظهار کردند که تمرکز روی یادگیری پنهان دانش‌آموزان می‌تواند زمینه بهبود یادگیری و پیشرفت تحصیلی را به همراه داشته باشد. با این حال و به‌طور کلی آموزش و پرورش به‌عنوان متولی آموزش در سنین پایه، یکی از بنیادین‌ترین دستگاه‌های کشور است. نقش و اهمیت آموزش و پرورش در توسعه و پیشرفت کشور محوری بوده و آموزش و پرورش هرچه پویا و به‌روز باشد؛ موتور توسعه و پیشرفت کشور با آهنگ و شتاب بیشتری حرکت می‌کند.

باین حال و به‌طور کلی توجه به ظرفیت رسانه‌ها در توسعه برنامه‌های تربیتی و آموزشی مدارس می‌تواند پیامدهای مناسبی بر بهبود فضای یادگیری و ارتقاء ظرفیت‌های شناختی، تربیتی و فرهنگ-اجتماعی دانش‌آموزان ایجاد کند و لذا پیشنهاد می‌شود کارگروه تخصصی در حوزه توسعه فعالیت‌های رسانه‌ای در ادارات آموزش و پرورش ایجاد شود. همچنین به‌منظور ارائه برنامه‌های حمایتی و بهبود فعالیت‌های رسانه‌ای در توسعه یادگیری پنهان، می‌توان با راه‌اندازی واحدی تحت عنوان واحد پشتیبانی هلب دسک در ادارات آموزش و پرورش، سؤال‌ها و اشکال احتمالی معلمان و دبیران را در استفاده از سیستم‌های جدید و فضای مجازی به‌خوبی پوشش داد و تنها را رفع و رجوع کرد تا از این طریق ترس، ابهام و نگرانی تنها برای استفاده از سیستم‌های جدید دیجیتال تا حد زیادی کاهش پیدا کند. همچنین پیشنهاد می‌شود که با طراحی داشبورد مدیریتی، فرایندهای مدیریت منابع انسانی مدارس و ادارات تربیت‌بدنی به‌طور مستمر رصد و پایش شود، همسویی درونی و بیرونی تنها نسبت به فرایندهای کل به‌خوبی سنجیده

شود و گپ‌های احتمالی یا بخش‌های ناکارآمدی از فرایندها که خللی در روند اصلی فرایندها ایجاد نمی‌کند، حذف شود. همچنین می‌توان با طراحی یک سیستم مدیریت دانش متصل به داشبوردهای مدیریتی، زمینه انتقال دانش و یادگیری سازمانی فراهم شود. در انتها شایان ذکر است که نتایج این بررسی، تجربه کاری مناسب‌تری را در راستای استفاده از فناوری‌های نوین و مجازی در برنامه‌های آموزشی و تربیتی فراهم می‌کند.

منابع

رضایی، محمد، احمدی، امینه، باقری، مهدی. (۱۳۹۹). طراحی الگوی مدارس هوشمند بر اساس رویکرد سازنده‌گرایی. *تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۱۱(۴۳): ۱۲۳-۱۵۲.

صادقی، علیرضا، هواس بیگی، فاطمه. (۱۳۹۵). نقد نظریه رایج برنامه درسی پنهان؛ ضرورت چرخش پارادایمی از برنامه درسی قصد نشده به برنامه درسی قصد شده. *مطالعات برنامه درسی*، ۱۱(۴۰): ۱۲۳-۱۴۴.

صفری، اکرم، عبدالهی، بیژن، نوه ابراهیم، عبدالرحیم، زین آبادی، حسن رضا. (۱۳۹۸). واکاوی موانع رشد حرفه‌ای همکارانه معلمان در مدارس: پژوهشی آمیخته. *مدیریت مدرسه*، ۵(۱): ۲۳-۴۹.

- Abbas, J. (2020). Impact of total quality management on corporate green performance through the mediating role of corporate social responsibility. *Journal of Cleaner Production*, 242, 118458.
- Alsadoon, E., Alkhawajah, A., & Suhaim, A. B. (2022). Effects of a gamified learning environment on students' achievement, motivations, and satisfaction. *Heliyon*, 8(8), e10249.
- Alshalawi, A. S. (2022). Social Media Usage Intensity and Academic Performance among Undergraduate Students in Saudi Arabia. *Contemporary Educational Technology*, 14(2), ep361.
- Amjad, S., Younas, M., Anwar, M., Shaheen, Q., Shiraz, M., & Gani, A. (2022). Data Mining Techniques to Analyze the Impact of Social Media on Academic Performance of High School Students. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022.
- Arnon, I. (2019). Statistical learning, implicit learning, and first language acquisition: A critical evaluation of two developmental predictions. *Topics in cognitive Science*, 11(3), 504-519.
- Barton, B. A., Adams, K. S., Browne, B. L., & Arrastia-Chisholm, M. C. (2021). The effects of social media usage on attention, motivation, and academic performance. *Active Learning in Higher Education*, 22(1), 11-22.
- Braschi, E., Stacey, D., Légaré, F., Grad, R., & Archibald, D. (2020). Evidence-Based Medicine, Shared Decision Making And The Hidden Curriculum: A Qualitative Content Analysis. *Perspectives on Medical Education*, 9(3), 173-

- Bryson, A., Stokes, L., & Wilkinson, D. (2020). Can Human Resource Management Improve Schools' Performance? *Labour*, 34(4), 427-440.
- Cao, G., & Tian, Q. (2022). Social media use and its effect on university student's learning and academic performance in the UAE. *Journal of Research on Technology in Education*, 54(1), 18-33.
- Da'as, R. A., Schechter, C., & Qadach, M. (2022). Cognitively Complex Leaders: How Principals Influence Organizational Learning Through Climate for Innovation. *Journal of Research on Leadership Education*, 19427751221080186.
- Díez, F., Villa, A., López, A. L., & Iraurgi, I. (2020). Impact of Quality Management Systems in the Performance of Educational Centers: Educational Policies and Management Processes. *Heliyon*, 6(4), E03824.
- Diyora, N. (2022). Some methodological aspects of the formation of a culture of interpersonal relationships in primary school students. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), 803-806.
- Garba, A. D., & Jacob, O. N. (2021). Shortage of Academic Staff in the Higher Institution of Learning in Nigeria. *American Journal of Economics and Business Management*, 4(2), 52-67.
- Gold, Z. S., Perlman, J., Howe, N., Mishra, A. A., DeHart, G. B., Hertik, H., & Buckley, J. (2022). An Observational Study of Children's Problem Solving during Play with Friends. *Journal of Cognition and Development*, 1-21.
- Guzmán Muñoz, F. J. (2018). The influence of personality and working memory capacity on implicit learning. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 71(12), 2603-2614.
- Hamal, J. B. (2021). Impact of Social Media on Academic Performance of Graduate Students in Kathmandu. *Interdisciplinary Journal of Management and Social Sciences*, 2(2), 37-49.
- Han, Y. C., Schmidt, K. D., Grandoit, E., Shu, P., McRobert, C. P., & Reber, P. J. (2022). Cognitive Neuroscience of Implicit Learning. *The Cognitive Unconscious: The First Half Century*, 37.
- Hertel, S., & Karlen, Y. (2021). Implicit Theories of Self-Regulated Learning: Interplay with Students' Achievement Goals, Learning Strategies, and Metacognition. *British Journal of Educational Psychology*, 91(3), 972-996.
- Jarupoom, R., & Sirisunhira, S. (2020). The Effectiveness of the Administration of Educational Quality Assurance System for Performance Excellence in Mahidol University. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 41(3), 604-613.
- Kalra, P. B., Gabrieli, J. D., & Finn, A. S. (2019). Evidence of stable individual differences in implicit learning. *Cognition*, 190, 199-211.
- Kamasak, R., Ozbilgin, M., & Atay, D. (2020). The Cultural Impact of Hidden Curriculum on Language Learners: A Review and Some Implications for Curriculum Design. *Beyond Language Learning Instruction: Transformative Supports for Emergent Bilinguals and Educators*, 104-125.
- Kelly, S. H. (2020). The Hidden Curriculum: Undergraduate Nursing Students' Perspectives of Socialization and Professionalism. *Nursing Ethics*, 27(5), 1250-1260.

- Kian, M., Ehsangar, H., & Izanloo, B. (2020). The Effect of Hidden Curriculum on Creativity and Social Skills: The Perspective of Elementary Schools. *Social Behavior Research & Health*, 4(1), 487-496.
- Komar, J., Chow, J. Y., Kawabata, M., & Choo, C. Z. Y. (2022). Information and Communication Technology as an enabler for implementing Nonlinear Pedagogy in Physical Education: Effects on students' exploration and motivation. *Asian Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2(1), 44-49.
- Köstler, L., & Ossewaarde, R. (2022). The making of AI society: AI futures frames in German political and media discourses. *AI & society*, 37(1), 249-263.
- Liu, W. C. (2021). Implicit Theories of Intelligence and Achievement Goals: A Look at Students' Intrinsic Motivation and Achievement in Mathematics. *Frontiers in Psychology*, 12, 126.
- Min, T. A. N. G., Xiaoyue, Z. H. A. N. G., Miaoyu, T. A. N., & Xiaohui, O. U. (2021). Influence of Low Emotion Filtering and Explicit and Implicit Learning Abilities on Children's Second Language Acquisition in China. *Eurasian Journal of Educational Research*, 96(96), 201-216.
- Moen, K. C. (2021). The impact of multi-media presentation format: Student perceptions and learning outcomes. *Scholarship of Teaching and Learning in Psychology*, 7(4), 278.
- Montuori, L. M., & Montefiori, L. (2022). Selecting For Learning Potential: Is Implicit Learning the New Cognitive Ability? *Journal of Intelligence*, 10(2), 24.
- Moore, S. (2022). Media and everyday life in modern society. In *Media and Everyday Life in Modern Society*. Edinburgh University Press.
- Mulyani, H., & Tanuatmodjo, H. (2020). Role of School Leadership to Improve School Quality through Hidden Curriculum. *Jpak: Jurnal Pendidikan Akuntansi Dan Keuangan*, 9(1), 53-63.
- Nesbitt-Larking, P. (2022). Politics, society, and the media. In *Politics, Society, and the Media, Second Edition*. University of Toronto Press.
- Newcomb, H. (2022). 4 Other People's Fictions: Cultural Appropriation, Cultural Integrity, and International Media Strategies. In *Mass media and free trade* (pp. 92-109). University of Texas Press.
- Osaghae, R.I. Osarenren & Q.O. Erabor (2016). "Educational Policies And Programmes Implementations: A Case Study of Education Funding, Universal Basic Education (Ube) And Teacher Education". *International Journal of Educational Administration and Policy Studie*, Vol.10.
- Owens, C. L., Johnson, A. H., & Thornton, A. (2022). Addressing equity in schools: Youth participatory action research and transformative social and emotional learning during COVID-19. *Children & Schools*, 44(1), 48-54.
- Sciarelli, M., Gheith, M. H., & Tani, M. (2020). The Relationship between Soft and Hard Quality Management Practices, Innovation and Organizational Performance in Higher Education. *The Tqm Journal*.
- Sciarelli, M., Gheith, M. H., & Tani, M. (2020). The relationship between soft and

- hard quality management practices, innovation and organizational performance in higher education. *The TQM Journal*.
- Shehabat, I. M., & Berrish, M. (2021). Integration between Knowledge Management and Total Quality Management in Jordanian Universities: Empirical Study. In *Research Anthology On Preparing School Administrators To Lead Quality Education Programs* (Pp. 1405-1436). Igi Global.
- Shekfeh, M., & Minai, A. A. (2018, July). Implicit learning and creativity in human networks: A computational model. In *International Conference on Complex Systems* (pp. 147-154). Springer, Cham.
- Singer, N., & Mahmood, E. A. (2022). Talent Management According to the Psychological Capital and Positive Passion Recruitment Components among Kindergarten and Primary Education Teachers in the Arab Republic of Egypt. *International Journal of Special Education*, 37(3).
- Solis, L. E., Raghu-Nathan, T. S., & Rao, S. S. (2000). A regional study of quality management infrastructure practices in USA and Mexico. *International Journal of Quality & Reliability Management*.
- Stockinger, K., Dresel, M., Dickhäuser, O., & Daumiller, M. (2021). University Instructors' Implicit Theories of Intelligence, Achievement Goals for Teaching, And Teaching Quality. *Educational Psychology*, 41(10), 1280-1299.
- Tenório, K., Dermeval, D., Monteiro, M., Peixoto, A., & Pedro, A. (2020, July). Raising teacher's empowerment in gamification design of adaptive learning systems: a qualitative research. In *International Conference on Artificial Intelligence in Education* (pp. 524-536). Springer, Cham.
- Ugwoke, E. O., Edeh, N. I., & Ezemma, J. C. (2018). Effect of flipped classroom on learning management systems and face-to-face learning environments on students' gender, interest and achievement in accounting. *Library Philosophy and Practice*, 0_1.
- Valkenburg, P. M., van Driel, I. I., & Beyens, I. (2022). The associations of active and passive social media use with well-being: A critical scoping review. *New media & society*, 24(2), 530-549.
- Vechiu, A. P., & Leonte, R. E. (2021). Implicit Theories of Intelligence and Goal Orientations In Relation To School Achievement. *International Journal of Social and Educational Innovation (Ijseiro)*, 28-44.
- Xu, J. (2022). A person-centered approach to teacher motivation towards information technology: integrating achievement goal and expectancy-value perspectives. *Educational technology research and development*, 1-21.
- Yang, C. C. (2022). Similar patterns, different implications: First-generation and continuing college students' social media use and its association with college social adjustment. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 24(1), 79-98.
- Yang, X., Zhou, X., & Hu, J. (2022). Students' preferences for seating arrangements and their engagement in cooperative learning activities in college English blended learning classrooms in higher education. *Higher Education Research & Development*, 41(4), 1356-1371.